

Драгана Јеремић-Молнар

СРПСКА КЛАВИРСКА МУЗИКА У ДОБА РОМАНТИЗМА (1841–1914)

Нови Сад: Матица српска, 2006. (299 страна, 63 нотних примера)

Вишегодишњи рад на истраживању српске клавирске музике 19. века, Драгана Јеремић-Молнар заокружила је магистарском тезом под називом *Развој и карактеристике српске клавирске музике (1841–1914)*, која је одбрањена на Катедри за музикологију и етно-музикологију Факултета музичке уметности у Београду 2001. године. Њу је, ревидирану, и под називом *Српска клавирска музика у доба романтизма (1841–1914)* недавно објавило Одељење за сценске уметности и музику Матице српске у Новом Саду. У књизи је дат историјски приказ развоја српске клавирске музике, изложен на 299 страна, уз велики број прилога и целокупан музиколошки аналитички апарат. Он се, у овом случају, састоји од завидног списка богате и разноврсне коришћене литературе настале у временском распону од 19. века до данашњих дана, затим резимеа – сажетка на енглеском језику и, коначно, именског, али не и предметног регистра. Као допуна основном току књиге јављају се и неколики прилози који својом прегледношћу и исцрпношћу појачавају ауторкине изнете закључке. Ту су: Списак композитора и њихова клавирска дела, Хронолошки преглед српске клавирске музике, Преглед клавирских дела по жанровима, као и користан прилог о Развоју концертног живота. Ова књига је написана прегледно и студиозно, са пуно доказа и уверљивости, а ауторка је на прави начин исказала своју обавештеност, стручност и смисао за суптилну анализу. Њена мисао је јасна, а извори информација су прецизно и научнички поштено навођени.

Иако је општепознато да је српско романтичарско доба у музици првенствено обележено жанром хорске музике, показало се да је архивско, историјско и аналитичко истраживање ове теме не само било неопходно, јер је овај жанр (клавирска музика) наше националне историје музике разматран тек спорадично, него и због општег тренда презентовања ове теме заступљене у мањим националним срединама. У њој је примарно изучавање српске културне баштине, али је знатан део ове публикације посвећен специфичном сегменту проблематике наше националне музичке историје.

За сада, ова књига представља једини целовит музиколошки прилог разматрању овог инструменталног жанра код нас. Истовремено, она је и искорак из уобичајене историографске праксе. Једним од њених највећих достигнућа сматрамо то што је коригована доња

временска граница почетака појављивања овог жанра. Аргументовано је исправљено досадашње веровање да је тек Корнелије Станковић био аутор првог српског клавирског остварења. Међутим, био је то Чех Алојз Калауз, са композицијом *Србски напеви*, која је уједно и прва објављена клавирска композиција на територији Србије. Њој су посвећени и први критички осврти у периодици онога времена.

Рађена с крајњим циљем историјског и теоријског одређења предмета рада, ова студија конципирана је проблемски, тако да је подељена у три већа поглавља са потпоглављима, а материја се у основи разматра хронолошки. Њима су придодата већ поменути четири разноврсна и сврсисходна прилога, који на прави начин употпуњују основни ток ове публикације и сврставају је у поуздан и педантан водич кроз овај сегмент српске националне историје музике. Јасна концепција књиге, која у суштини не одступа од уобичајених музиколошких студија, својим садржајем је потврдила висок научни ниво и све атрибуте солидног научног рада. Изоловани су и издиференцирани сви они феномени који се намећу као доминантни и од пресудног значаја за настанак, развој, преображај и исходиште физиономије српске клавирске музике 19. века. Тиме што покреће фундаментална питања везана за свеукупну праксу српске клавирске музике у 19. веку, ова студија постаје и путоказ за даља промишљања наше националне музичке историје.

Бројност прикупљене грађе, разноврсност погледа и ставова, стручност и објективност у сагледавању како детаља, тако и целине, спроводе се од почетка до краја. Јер, експлицитно су постављени методолошки критеријуми од којих се пошло у ово истраживање.

На почетку књиге налази се предговор (*Увод*) у којем је назначена намена студије, са описом општих овдашњих прилика везаних за одабрану тему. У одељку под називом *Писана реч о српској клавирској музици* ауторка брижљиво и студиозно разматра разнолике видове писане речи о српској клавирској музици од почетака до данашњих дана. Логично, најстарији запис повезан је с податком о критици најстарије српске клавирске композиције – Калаузове композиције *Србски напеви*, представљене у „Србским новинама“ далеке 1850, у анонимном напису под називом *Српска музика*.

Исцрпно и свеобухватно разматрање ове теме укључује не само већ општепозната места овог сегмента националне културне историје, него обухвата и заборављене, данас већини углавном непознате композиторе. Обухваћен је велики број домаћих и страних аутора равноправно, јер је ауторка сагледала допринос сваког појединца нашој средини – без обзира на националну или какву другу припад-

ност. Такође, разматрани аутори су прве личности наше музичке историје, који нису увек и познате уметничке личности.

Поглавља ове књиге имају препознатљиву физиономију, структурирана су тако да логично проистичу из основне поставке. Прво поглавље социолошким приступом осветљава опште прилике у Србији у којима се клавирска музика рађала и веома адаптивно развијала. Пишући о свеопштим друштвеним приликама, ауторка је, из до сада мање познатих углова, осветлила разматрану проблематику, и српску музику приказала у контексту општије културне ситуације у Србији онога времена.

Историјски приступ у другом поглављу ове књиге осветљава делатност многобројних Срба и досељеника, и квалификује их у узрочно-последичној повезаности, као и контексту условљености свеопштим, веома сложеним историјским приликама у Србији 19. века. Најзначајнији сегмент овог поглавља јесте предочена периодизација коју је ауторка сачинила, тачније, подела на краће, целивите и смислене периоде. То су:

1. Корнелије Станковић
2. Јован Пачу
3. Роберт Толингер
4. почетак 20. века.

Треће поглавље – *Аналитички осврт*, уједно је и најобимније, како због студиозности, тако и због великог броја зналачки одабраних и функционално убачених нотних примера, што пружа аналитички увид у кључне композиције клавирског жанра. Систематизација и стилско-техничка категоризација остварења српске клавирске музике потврђују њихов историјски, али и завидан уметнички значај за развој српске музике. Укратко, дихотомија европско – национално детерминише читав стваралачки дух ове епохе, па тако и стваралаца у Србији. Поред тога, конципирано тако што је подељено на два начина – ауторски и жанровски – у овом поглављу обрађен је и велики број појединачних дела.

Опуси композитора у Србији неминовно кореспондирају с поделом из претходног, историјског поглавља, тако да је и овде њихова подела следећа:

1. Корнелије Станковић
2. Јован Пачу
3. Роберт Толингер, чије је клавирско стваралаштво према мишљењу ауторке „пребродило наизглед непремостиву баријеру на

путу ка освајању комплекснијег музичког језика, примеренијег датом историјском тренутку“.

4. Исидор Бајић.

Жанровско-формални профил српске клавирске музике 19. века, тачније: до Првог светског рата, имао је разноврсну продукцију и различите видове испољавања, које срећемо и у другим музичким срединама. Стартне тачке српске клавирске музике, према Драгани Јеремић-Молнар јесу „порекло композиција, њихова садржајна равн, степен успешности клавирске композиције“.

Ауторкина жеља да се ова студија „протумачи као покушај да се допринесе потпунијем сагледавању формирања, распрострања и афирмације једног од жанрова инструменталне музике“, остварена је, чини нам се, у потпуности. Језиком приступачним и непрофесионалној музичкој јавности, прегледним распоредом поглавља и доследно спроведеним методолошким поступком – тема је обрађена на начин који уверава да ће српска музикологија убудуће, у сегменту изучавања значајних периода националне историје музике, обилovati вредним прилозима.

Питање различитих утицаја обрађено је тек делимично, и његова комплексност чека следећа истраживања. Минуциозним анализама ауторка нас – читаоце – постепено наводи на закључак да су могућности у тумачењу веза готово бескрајне. Стилско атрибуирање углавном скромних остварења српских, и претежно чешких музичара, и сагледавање раскошне разноврсности појавних облика композиција српске клавирске музике, потврђује да се скромни фонд коришћених средстава ипак ослањао на остварења Менделсона, Шуберта, Шумана, Шопена и Листа, и на њихове збирке минијатура. Овом публикацијом потврђено је да се „тежња да српска клавирска музика добије аутентичне, јасно дефинисане, само њој својствене одлике које ће постати синоним за српски народ и његово културно поднебље“.

Иако озбиљност тумачења и ширина погледа откривају ауторкин дар који најављује богату научну каријеру, главна замерка овој књизи односи се на то да она не садржи пробране илустрације које би оживеле дух времена када су „госпођице ударале у фортепијан“.

Ова веома озбиљна, вредна и значајна студија Драгане Јеремић-Молнар представља значајан допринос и нашој музикологији, и фундаменталном изучавању историје српске музике 19. века.

Милица Гајић

UDC 786.1.035.9(=163.41)